

<https://helda.helsinki.fi>

Arktinen Venäjän poliittisessa viestinnässä

Gritsenko, Daria

2016

Gritsenko , D & Tynkkynen , V-P 2016 , ' Arktinen Venäjän poliittisessa viestinnässä ' ,
Idäntutkimus , Vuosikerta. 23 , Nro 4 , Sivut 3-18 . < <http://hdl.handle.net/10138/174622> >

<http://hdl.handle.net/10138/174622>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Arktinen Venäjän poliittisessa viestinnässä

Artikkelissa tutkitaan, miten Venäjän viimeaikainen toiminta arktisella alueella on heijastunut poliittisessa viestinnässä vuosina 2011–2015. Artikkelin osoittaa runsaan sanomalehtimateriaalin ja ulkoministeriön aineiston avulla, että Venäjän hallitus soveltaa vähintään kahta erillistä viestintästrategiaa. Yhden strategian kohdeyleisö ovat kotimaan kansalaiset, toisen puolestaan kansainvälinen yleisö. Erottelu kotimaan ja ulkomaan diskurssiin palvelee istuvan hallituksen etuja: tavoitteena on muuttaa arktinen alue taloudellisen ja poliittisen vallan lähteeksi.

Daria Gritsenko &
Veli-Pekka Tynkkynen

Venäjällä on jo pitkään ollut sekä taloudellista (mm. merenkulku, kalastus ja kaivannaisteollisuus) että tutkimustoimintaa pohjoisen napapiirin yläpuolella sijaitsevalla arktisella alueella. Neuvostoliiton romahdus vähensi Venäjän mielenkiintoa arktiseen alueeseen merkittävästi, minkä seurauksena toiminta supistui, infrastruk-

tuurin kunto heikkeni ja alueella asuvat ihmiset muuttivat massoittain muualle. 1990-luvulla Venäjän arktisen alueen politiikka ei koostunut järjestelmällisestä ja määrätietoisesta toiminnasta vaan oli pitkälti reagointia taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin kriiseihin. Tilanne oli Venäjän näkökulmasta epäedullinen, sillä se vaikeutti pääsyä arktisen alueen resursseihin (etenkin alueen mineraali- ja energiavarantoihin) ja vei pohjaa kaupallisen merenkulun kehitykseltä sekä siitä mahdollisesti saatavilta eduilta. Venäjän hallitus hyväksyi vuonna 2001 luonnoksen Venäjän federaation arktisen alueen politiikan perusteista, jossa hahmoteltiin Venäjän kansallisia intressejä alueella. Asiakirjaluonnoksen voi katsoa käynnistäneen Venäjän nykyisen arktisen alueen politiikan kauden.

Venäjän kaupallinen toiminta (ennen muuta kaivannaisteollisuus) arktisella alueella onkin viimeisen viidentoista vuoden aikana kokenut

uuden tulemisen. Venäjän arktinen ja subarktinen alue tuottaa tänä päivänä neuvostoliittolaista kaivannaisinfrastruktuuria hyödyntäen 98 prosenttia Venäjän timanteista, 90 prosenttia maan öljystä, kaasusta, nikkelistä, koboltista ja platinasta, 60 prosenttia kuparista ja 24 prosenttia kullasta. Arktisen alueen kaivannaisteollisuus tuottaa 11 prosenttia Venäjän bruttokansantuotteesta (Magomedov 2013).

Venäjän strategiset asiakirjat paljastavat kunnianhimoiset suunnitelmat tehdä arktisesta alueesta tuottava osa Venäjän valtiota, energiastrateginen voimatekijä sekä geopoliittisen vallan lähde. Arktisen alueen tärkeyttä on viime aikoina korostettu enenevästi Venäjän kotimaisessa poliittisessa puheessa sekä kansainvälisessä retoriikassa, mikä on herättänyt kysymyksiä maan tavoitteista ja suunnitelmista sekä nostattanut spekulatiota siitä, mitkä ovat Venäjän valmiudet käyttää sotilaallista voimaa (Cohen, Szaszi & Dolbow 2008). Jotkut kommentaattorit ovat nähneet Venäjän ”häiriköksi”, jonka aggressiivinen ja ekspansiopoliittinen toiminta tulee johtamaan konfliktiin (Kraska 2009; Aron 2013). Toiset puolestaan näkevät Venäjän pyrkivän ylläpitämään nykyistä tilannetta säilyttämällä alueen kansainvälisen yhteistyön kenttänä sekä vaalimalla maan tulevaisuuden taloudelliseksi veturiksi nousevan alueen tärkeyttä etua – vakautta (Overland 2010; Keil 2014; Heininen, Sergunin & Yarovoy 2014).

Aikaisempi tutkimus on korostanut, että läntinen media usein ylitulkitsi Venäjän virallisia kannanottoja, ja peräänkuuluttaa monivaihteisempaa akateemista ymmärrystä Venäjän arktisen alueen politiikasta (Piskunova 2009; Lackenbauer 2010; Laruelle 2011; Johnston 2012). Tämän artikkelin tarkoituksena on tarttua tähän tutkimukselliseen puutteeseen tekemällä julkilausuttu ero sisä- ja ulkopoliittisen viestinnän välille. Kotimainen poliittinen viestintä pyrkii pääasiassa tiedottamaan kansalaisille tietyn poliittisen linjauksen olemassaolosta ja saamaan kansalaisten hyväksynnän linjauksen mukaiselle toiminnalle, kuten politiikan mukaisille vaatimuksille, osallistumiselle, budjet-

tikohdennuksille ja niin edelleen (Ahn 2012). Kansainvälinen viestintä on puolestaan suunnattu muille valtioille ja yleisöille, joille viestitään poliittisista tavoitteista, aikeista ja toiminnasta. Samalla pyritään luomaan tiettyä kuvaa valtiosta hyödyntämällä julkista diplomatiaa ja pehmeän vallan työkaluja (Nye 2004; Sherr 2013). Tämä artikkeli tarkastelee Venäjän virallisen arktista aluetta koskevan koti- ja ulkomaan viestinnän eroja. Tavoitteena on laajentaa analyysia pelkästä strategisten ja poliittisten asiakirjojen analyysistä sekä tarjota uusia tutkimuksellisia työkaluja Venäjän arktisen alueen politiikan tulkittamiseen.

Laajan politiikkaviestinnän empiirisen analyysin avulla artikkeli osoittaa, että Venäjän hallitus soveltaa vähintään kahta erillistä viestintästrategiaa. Kotimaiselle yleisölle suunnatussa viestinnässä korostetaan luonnonvarojen (hiilivetyresurssien) sosioekonomista merkitystä arktisen alueen ja koko Venäjän kehityksen kannalta sekä osoitetaan määrätietoisuutta tavoitteessa muuttaa arktinen alue ensisijaiseksi resurssilähteeksi vastoinkäymisistä (kuten länsimaiden taloudellisista sanktioista) huolimatta. Ulkomaiselle yleisölle korostetaan sitoutumista kansainvälisen lainsäädännön normeihin ja periaatteisiin sekä pyritään ylläpitämään kuvaa Venäjästä ”kunnan kansainvälisenä kansalaisyhteisönä”. Tulokset vahvistavat Wilson Rowen ja Blakkisrudin (2014) näkemyksen, että Venäjän arktisen alueen politiikkaa voi luonnehtia avoimena suljettu -dikotomialla: yhtäältä Venäjä on avoin kansainväliselle yhteistyölle, mutta toisaalta kansalliset taloudelliset ja turvallisuusintressit ovat sille keskeisiä. Tutkimusasetelmamme mahdollistaa myös analyysin Ukrainan kriisin vaikutuksesta viestintästrategioihin. Tulosten perusteella tällä ulkoisella kriisillä oli selkeä, jos kohta vaihteleva vaikutus. Kotimaan viestinnässä korostui taloudellisten sanktioiden vaikutusten vähättely sekä keinot selviytyä uudesta tilanteesta, kun taas ulkomaan viestinnässä viitattiin poliittisiin jännitteisiin sekä halukkuuteen irrottaa arktinen alue muista ulkopoliittisista tilanteista ja ongelmista.

Arktinen alue poliittisena aiheena Venäjällä

Presidentti Dmitri Medvedev allekirjoitti syyskuussa 2008 Venäjän federaation arktista aluetta koskevan asiakirjan ”Valtion politiikan perusta vuoteen 2020 asti ja sen jälkeen”. Arktisen alueen politiikan julkilausumassa juhlittiin Venäjän sisäpoliittisella agendalla uudelleen virinnyttä kiinnostusta arktiseen alueeseen. Strategia määritteli päätavoitteeksi arktisen alueen muuttamisen Venäjän tärkeimmäksi luonnonvarojen tukikohdaksi vuoteen 2020 mennessä. Asiakirjassa nostetaan esiin neljä kansallista painopistealuetta arktisella alueella: luonnonvarat (ennen muuta öljy, maakaasu, mineraalit sekä kalastus); rauhan ja yhteistyön turvaaminen; ympäristönsuojelu sekä Pohjanmeren kautta kulkevan Koillisväylä-merireitin edistäminen. Presidentti Vladimir Putin täydensi vuonna 2013 Venäjän arktisen alueen politiikkaa asiakirjalla ”Venäjän federaation arktisen alueen kehitystä ja kansallista turvallisuutta koskeva strategia vuoteen 2020 saakka”. Toisin kuin vuoden 2008 arktisen alueen politiikkaa käsittelevä asiakirja, arktisen alueen strategia vuodelta 2013 ei vain luettele poliittisia prioriteetteja, vaan esittelee myös mekanismeja ja instrumentteja strategian toteuttamiseksi. Strategian soveltamisen tueksi otettiin vuonna 2014 käyttöön kansallinen ohjelma ”Venäjän federaation arktisen alueen sosioekonominen kehittäminen vuoteen 2020 saakka”. Se on kattava yhteenveto muiden Venäjän federaation ohjelmista, joita sovelletaan arktisella alueella. Ohjelmassa ei kuitenkaan ole järjestelmää kehityksen mittaamiseksi, mikä voidaan katsoa huomattavaksi heikkoudeksi, sillä se vaikeuttaa strategian tehokkuuden arvioimista.

Arktisen alueen tärkeys Venäjän sosioekonomiselle kehitykselle korostuu useissa strategioissa ja ohjelmissa. Vuonna 2009 allekirjoitettu ”Venäjän energiastrategia vuoteen 2030 saakka” nostaa arktisen alueen esille yhtenä avainalueena tulevaisuuden öljyn ja maakaasun kaivannaisteollisuudelle. Sama koskee vuonna

2014 allekirjoitettua ”Venäjän energiastrategiaa vuoteen 2035 saakka”, jonka mukaan Venäjän arktisten luonnonvarojen osuuden arvioidaan kasvavan (arktiselta alueelta saadun öljyn arvioidaan vastaavan viittä ja maakaasun kymmentä prosenttia Venäjän kokonaisöljystä ja -maakaasusta). Vuonna 2009 allekirjoitettu ”Venäjän federaation kansallinen turvallisuusstrategia vuoteen 2020 saakka” kytkee energiavarojen omistuksen kansallisen turvallisuuden kehitykseen. Strategiassa korostetaan myös rajaturvallisuuden ja arktisen infrastruktuurin parantamisen tärkeyttä. Vuonna 2008 allekirjoitettu ”Venäjän federaation kuljetusstrategia vuoteen 2030 saakka” korostaa tarvetta kehittää merenkulkutoimintaa arktisella alueella, erityisesti Koillisväylän infrastruktuurin parantamista (jäävahvistetut alukset, jäänmurtajat, rannikko-infrastruktuuri) sekä toimivan rajavalvonnan ja pelastustoimen perustamista Koillisväylän varrelle. Myös vuonna 2015 päivitetty Venäjän sotilasdoktriini laskee Venäjän kansallisten intressien puolustamisen arktisella alueella yhdeksi Venäjän asevoimien päätehtäväksi rauhan aikana.

Venäjän federaation hallitus perusti arktisen alueen hallinnollisen kehityksen tueksi vuonna 2015 Arktisen komission, jonka tehtävänä on koordinoita arktisen alueen kehittämistä sekä kansallista turvallisuutta koskevia toimenpiteitä. Pääasialliset politiikkainstrumentit on esitelty taulukossa 1.

Arktisen alueen sisäpoliittisen tärkeyden korostamisen lisäksi Venäjän arktisen alueen politiikassa painotetaan myös kansainvälistä yhteistyötä. Kylmän sodan aikana arktinen alue oli Neuvostoliitolle ja Yhdysvalloille ristikkäisten intressien paikka. Vuonna 1987 Mihail Gorbatsšov piti puheen, joka käynnisti niin kutsutun Murmanskin aloitteen. Tämän katsotaan aloittaneen aktiivisen kansainvälisen yhteistyön arktisella alueella. Vuonna 1991 kahdeksan arktista maata allekirjoittivat arktisen ympäristönsuojelun strategian, mitä seurasi vuonna 1996 Ottawan sopimus, joka vahvisti Arktisen neuvoston perustamisen arktisten val-

Taulukko 1. Venäjän politiikkainstrumentit arktisen alueen kehitykselle 2008–2014. Lähde: Pilli-Sihvola et al. 2016.

Vuosi	Asiakirja	Prioriteetit
2008	Venäjän federaation arktista aluetta koskevan valtiollisen politiikan perusta vuoteen 2020 asti ja sen jälkeen	Tavoitteena muodostaa arktisesta alueesta Venäjän federaation ”tärkein luonnonvarojen tukikohta” vuoteen 2020 mennessä - Kolmen strategisen luonnonvarojen tukikohdan perustaminen: öljy ja maakaasu, kalakannat sekä mineraalit - Arktisen alueen säilyttäminen rauhan ja yhteistyön alueena - Ympäristönsuojelu - Koillisväylän edistäminen
2008	Venäjän federaation kuljetusstrategia vuoteen 2030 saakka	Arktisen alueen merenkulun kehittäminen, erityisesti Koillisväylän infrastruktuurin parantaminen (jäävahvistetut alukset, jäänmurtajat, rannikkoinfrastruktuuri, toimiva rajavalvonta ja pelastustoimi).
2009	Venäjän energiastrategia vuoteen 2030 saakka	Arktisen alueen vahvistaminen tulevaisuuden öljynporauksen ja kaasuntuotannon avainalueeksi.
2009	Venäjän federaation kansallinen turvallisuusstrategia vuoteen 2020 saakka	Energiavarantojen omistuksen yhdistäminen kansallisen turvallisuuden kehitykseen; sen myötä rajaturvallisuuden ja asiaankuuluvan infrastruktuurin parantaminen.
2013	Venäjän federaation arktisen alueen kehitystä ja kansallista turvallisuutta koskeva strategia vuoteen 2020 saakka	Kuusi painopistealuetta: 1) Venäjän federaation arktisen alueen laaja-alainen sosioekonominen kehitys; 2) tieteen ja teknologian kehitys; 3) modernin tieto- ja telekommunikaatioinfrastruktuurin luominen; 4) ympäristöturvallisuuden varmistaminen; 5) kansainvälinen yhteistyö arktisella alueella; 6) sotilaallinen turvallisuus, puolustus ja Venäjän federaation rajojen turvaaminen arktisella alueella.
2014	Venäjän energiastrategia vuoteen 2035 saakka	Arktisella alueen energiantuotannon lisääminen niin, että arktiset luonnonvarat muodostavat 5 % öljyn- ja 10 % maakaasun kokonaistuotantomäärästä vuoteen 2035 mennessä.
2014	Venäjän federaation arktisen alueen sosioekonominen kehittäminen vuoteen 2020 saakka	Yhteenvetoasiakirja, johon sisältyy kokonaisvaltainen luettelo muista Venäjän valtion ohjelmista, joita toteutetaan arktisella alueella (ml. Liikennejärjestelmän kehittäminen, Luonnonvarojen riittävyys ja käyttö, Koulutuksen kehittäminen, Kulttuurin ja matkailun kehittäminen, Väestön ja alueiden suojaaminen hätätilanteissa, palo- ja vesiturvallisuus).

tioiden yhteistyöelimeksi. Venäjä on alusta asti ollut aktiivinen jäsen kansainvälisissä arktisen alueen foorumeissa, jotka varhaisessa vaiheessa keskittyivät ennen muuta ympäristö- ja sosio-kulttuurisiin aiheisiin.

Vuonna 1997 Venäjä ratifioi Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeussopimuksen (UNCLOS 1982), josta on tullut pääasiallinen arktista aluetta hallinnoiva kansainvälinen sopimus. Vuonna 2001 Venäjä toimitti hakemuksen mannerjalustan jatkeesta YK:n komissiolle, jon-

ka tehtävänä oli vahvistaa mannerjalustan rajat. YK:n merioikeussopimus antaa rantavaltioille yksinoikeuden tutkia ja hyödyntää merenpohjan luonnonvaroja 200 meripeninkulman leveydelle rantaviivasta ulottuvalla talousvyöhykkeellä tai laajentaa aluetta 350 meripeninkulmaan, jos rantavaltio pystyy tieteellisesti osoittamaan alueen olevan jatke mannerjalustalle.

Vuoden 2001 vaatimuksessaan Venäjä väitti sekä Lomonosovin harjanteen että Alpha-Mendelevin harjanteen olevan geologisia

jatkeita Siperian mannerjalustalle, minkä myötä Venäjällä olisi yksinoikeus alueen merenpohjan mineraalivarantoihin. Vuonna 2007 venäläinen tutkimusretkikunta pystytti Venäjän lipun merenpohjaan Pohjoisnavalle. 60 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria maksaneen tutkimusretken tarkoituksena oli tuottaa tutkimustietoa Venäjän mannerjalustajatkkeen hakemuksen tueksi (Keffferputz 2010). YK:n komissio ei kuitenkaan pitänyt Venäjän aineistoa riittävänä, vaan pyysi Venäjältä lisätietoja. Venäjä toimitti päivitetyn hakemuksen vuonna 2015.

Lipun pystyttämisestä keskusteltiin runsaasti länsimaaisessa mediassa; teko kirvoitti huolestuneita ja kriittisiä mielipiteitä asiantuntijoilta, jotka uskoivat Venäjän arktisen alueen politiikan olevan aggressiivista ja laajentumiseen pyrkivää (Kraska 2009; Willett 2009, 53). Toiset puolestaan näkivät tutkimusretken olleen tavanomaista toimintaa (Doods 2010). Viime aikoina Venäjä on osallistunut aktiivisesti arktisen alueen yhteistyöhön solmimalla kahden- ja monenvälisiä sopimuksia muiden arktisten valtioiden kanssa (Ortung 2011; Heininen 2013). Norjan ja Venäjän välillä yli 40 vuotta vallinnut merirajakiista ratkaistiin viimein vuonna 2010 (Moe et al. 2011). Ratkaisu on herättänyt toiveikkautta muiden arktisen alueen kiistojen selvittämisestä; näitä ovat muun muassa Venäjän ja Kanadan erimielisyydet mannerjalustan jatkeista. Mainittujen arktisen alueen kansainvälisen politiikan tapahtumien lisäksi Venäjä on vuonna 2013 myös sitoutunut kahteen Arktisen neuvoston puitteissa neuvoteltuun, oikeudellisesti sitovaan sopimukseen, eli sopimukseen lento- ja meripelastusyhteistyöstä arktisella alueella sekä sopimukseen yhteistyöstä merellä tapahtuvien öljyvahinkojen torjuntavalmiudessa ja torjumisessa.

Ukrainan kriisin kärjistyminen, etenkin Venäjän sotilaallinen interventio alkuvuodesta 2014, on herättänyt kysymyksiä arktisen alueen kansainvälisen yhteistyön tulevaisuudesta (Klimenko 2014). Norja on katkaissut kahdenvälisten sotilaallisen yhteistyönsä Venäjän kanssa (Fouche 2014), ja Kanada perui osallistumisensa

Arktisen neuvoston kokoukseen Moskovassa huhtikuussa 2014 (CBC News). Ukrainan kriisin valossa arktisen alueen militarisointi on nähty osoituksena siitä, että Venäjä on valmis käyttämään sotilaallista valtaa geopolitiittisten tavoitteidensa saavuttamiseksi (Norris 2014). Euroopan unionin, Yhdysvaltojen ja muutamien muiden maiden langettamat taloussanktiot keväällä 2014 (mukaan lukien tiettytyyppisen energiateknologian kaupan rajoitukset, rajoitukset luotonantoon sekä varojen jäädytykset) ovat luoneet rajoitteita arktisen alueen energiaprojekteille, jotka oli määrä toteuttaa venäläisten ja länsimaalaisten yritysten yhteistyönä (Aalto & Forsberg 2015; Aalto 2016).

Yleisesti ottaen tutkijat vakuuttavat, että arktinen alue ei vertaudu Ukrainaan, vaan Venäjä noudattaa pelisääntöjä arktisella alueella, sillä maa priorisoi aineellisia ja poliittisia päämääriään: kestävä taloudellinen kasvu ja kehitys arktisella alueella edellyttää Venäjältä kykyä toimia muiden valtojen kanssa. Ditmore (2014) nostaa kuitenkin esille keskeisen ongelman: myös muiden arktisten valtioiden täytyisi kytkeä arktinen alue irti muusta maailmasta. Tällä hetkellä Venäjän arktisen alueen politiikan tulevaisuus on kiistanalainen.

Metodologinen keskustelu

Tutkijat ovat aikaa sitten todenneet, että valtioiden sisä- ja ulkopolitiikka sekä kansainvälinen päätöksenteko kytkeytyvät toisiinsa (Putnam 1988). Silti suurin osa Venäjän arktisen alueen politiikkaa koskevasta tutkimuksesta keskittyy vieläkin vain joko sisäpoliittiseen tai ulkopolitiittiseen ulottuvuuteen. Laruellen (2011, 63) näkemyksen mukaan pohjoisten alueiden valloitus on Venäjälle identiteetinrakennusprojekti. Laruellen (2014) mukaan arktisen alueen valloitusta on käytetty kansallisisidentiteetin rakennusvälineenä jo neuvostoaikoina, samaan tapaan kuin avaruuskilpaa. Venäjän pohjoisia alueita koskevat vaatimukset voivat myös lisätä sekä paikallis- että kansallisen tason poliitikkojen suosiota ja äänestäjien tukea

(Kefferputz 2010, 2). Tämän myötä Venäjän arktisen alueen kotimaisen politiikkaviestinnän yhdeksi piirteeksi muodostuu kansallisen intressin korostaminen arktisella alueella. Venäjän johtajat kehystävät Venäjän arktisen alueen politiikkaa venäläiselle yleisölle symbolisin keinoin oikeuttaakseen Venäjän vaateita arktisesta alueesta ja sen yltäkylläisten varantojen kehityksestä (Khrushcheva & Poberezhskaya 2016). Gritsenko (2016) on osoittanut, että hiilivetyenergian kehitys on hallinnut valtavirtamedian välittämää tietoa Venäjän arktisen alueen politiikasta vuosina 2011–2015. Wilson Rowe (2013) on näyttänyt, kuinka Venäjän media on vuosina 2008–2011 enenevästi kehystänyt arktista aluetta enemmän yhteistyövyöhykkeenä kuin konfliktialueena; vuoteen 2011 mennessä konfliktiin viittaava sävy oli lähestulkoon kadonnut uutisoinnista. Nämä tutkimustulokset ovat lisänneet ymmärrystä Venäjän arktisen alueen politiikasta, mutta nekään eivät paljasta Venäjän kotimaiselle ja ulkomaiselle yleisölle suunnatun arktisen alueen politiikan viestinnän välistä suhdetta.

Venäjä ”arktisenä suurvaltana” on voimakas diskurssi – kokoelma auktoritatiivisia ja poliittisesti vaikutusvaltaisia ajatusmalleja, käsityksiä ja käytäntöjä (puheakteja) – kotimaisia tarkoituksiperiä varten. Se tukee identiteetinrakennusta ja oikeuttaa lisääntyneen toiminnan arktisella alueella. Diskurssilla pyritään lisäämään kotimaista tietoisuutta arktisen alueen taloudellisesta potentiaalista sekä osoittamaan, miten arktinen alue voisi palvella myös kotimaista yleisöä takaamalla Venäjän taloudellisen vaurauden. Tämä narratiivi voi vahvistaa poliittista tukea sekä oikeuttaa julkisia investointeja kalliisiin infrastruktuuriprojekteihin. Samalla diskurssi vaikuttaa myös kansainväliseen yhteistyöhön arktiseen alueeseen liittyvissä asioissa. Mikäli Venäjä mieli saavuttaa johtajiansa asettamat kunnianhimoiset tavoitteet, sen täytyy laskea ulkomaisten kumppaneiden yhteistyön varaan varmistaakseen pääsyä teknologiaan ja pääomaan, jota laaja arktinen tutkimus ja etsintä edellyttää. Venäjän imago sääntöjen

mukaan pelaavana kansainvälisen yhteisön ”kunnan kansalaisena” on edellytys toimivalle yhteistyölle niiden maiden kanssa, jotka voivat auttaa Venäjää niittämään hyödyt arktisista resursseista. Samalla Venäjä voisi ylläpitää Putinin hallinnon valitsemaa fossiilisiin polttoaineisiin nojaavaa taloutta. (Gustafson 2012.) Tämä edellyttää paitsi yhteistyötä painottavaa retoriikkaa kansainvälisillä foorumeilla, myös koherentteja kansainvälisen politiikan toimia, jotka pyrkivät varmistamaan monenvälisen ja alueellisen yhteistyön arktisella alueella. Tästä seuraavan sisä- ja ulkopoliitiikan välisen dynamiikan pohjalta olemme muotoilleet kaksi hypoteesia. Ensinnäkin kotimaan ja ulkomaan politiikkaviestintä vaihtelee riippuen aiheesta ja valituista strategioista. Toiseksi Venäjän ja länsimaiden väliset poliittiset jännitteet ja Ukrainan kriisistä seuranneet taloudelliset sanktiot vaikuttavat enemmän kotimaan viestintään kuin ulkomaan viestintään.

Olemme soveltaneet seuraavaa tutkimusasetelmaa testataksemme hypoteesejamme. Vertailimme ensin koti- ja ulkomaan viestintää hahmottaaksemme, miten ne eroavat toisistaan. Toiseksi otimme huomioon Ukrainan kriisin seurauksena kasvaneet jännitteet Venäjän ja länsimaiden välillä tarkastelemalla poliittisen viestinnän muutoksia tutkimusajanjaksolla. Tämän asetelman mukaisesti myös aineistomme koostuu kahdesta osasta. Ensimmäinen osaa-aineisto koostuu *Rossijskaja Gazeta* -lehdessä (RG) ilmestyneistä artikkeleista. RG on Venäjän federaation hallituksen vuonna 1990 perustama sanomalehti, jota luetaan kaikkialla Venäjällä. *Rossijskaja Gazeta* on Venäjän federaation virallinen lehti, ja siinä julkaistaan valtionhallinnollisten elinten virallisia päätöksiä, lausuntoja ja asiakirjoja sekä monen tyyppisiä suurelle yleisölle tarkoitettuja artikkeleita. Haimme lehden kokotekstejä aikaväliltä 1.1.2011–31.12.2015 Venäjän Integrum-mediatietokannasta kahdella venäjänkielisellä hakusanalla: ”Arktika” (arkti- nen, arktinen alue) sekä ”strateg*[y/ic]” (strategia, strateginen). Koska *Rossijskaja Gazeta* on Venäjän valtion julkaisema sanomalehti, haulla

saadun otoksen voi katsoa edustavan Venäjän virallista kotimaan politiikkaviestintää. Lopullinen otos koostui 167 yksittäisestä tekstistä, jotka sisältävät muun muassa päivittäisuutisia, erikoisraportteja, hallinnon edustajien haastatteluja ja asiantuntijoiden kommentteja valtiollisista asiakirjoista ja politiikkalinjauksista.

Toinen osa-aineisto koostui teksteistä, jotka latasimme Venäjän ulkoministeriön viralliselta verkkosivulta (www.mid.ru) hakusanalla ”Arctic”. 136 tekstin otos samalta aikaväliltä (1.1.2011–31.12.2015) sisältää virallisia puheita, haastatteluita, lausuntoja, kokouspöytäkirjoja ja tiedotteita. Ne ilmaisevat Venäjän federaation virallista kantaa erilaisissa ulkopoliittisissa kokouksissa ja virallisissa tapaamisissa, joten tekstien voi katsoa edustavan Venäjän ulkomaan viestintää.

Jaoin lisäksi molemmat osa-aineistot kahteen aikajaksoon: 1.1.2011–31.12.2013 (jakso 1) sekä 1.1.2014–1.12.2015 (jakso 2). Aikajaksojen raja määrittyy Ukrainan kriisin syvenemisen pohjalta: jakso 2 kuvastaa aikakautta, jolloin tilanne Ukrainassa johti hallituksen vaihtoon sekä Venäjän interventioon, minkä seurauksena Venäjälle langetettiin Yhdysvaltojen, Euroopan unionin ja muiden maiden hyväksymät taloudelliset sanktiot. Jaksottamisen avulla voimme arvioida ”ulkoisen” kriisin vaikutusta kumpaankin politiikkaviestinnän muotoon. Tiukka rajanveto kotimaan ja ulkomaan viestinnän välillä ei luonnollisestikaan ole mahdollista. Venäjän kotimaan uutisista voidaan raportoida ulkomailla, ja Venäjän ulkoministeriön lausunnot on puolestaan käännetty kotimaan yleisöä silmällä pitäen, minkä lisäksi kaikki aineisto on vapaasti saatavilla internetissä. *Rossijskaja Gazetan* ja Venäjän ulkoministeriön aineistot eroavat kuitenkin viestintäpäämääriltään ja ensisijaiselta kohdeyleisöltään.

Artikkelissa käyttämämme menetelmä on laadullinen sisällönanalyysi (Miles & Huberman 1994; Silverman 1993). Tätä laadullista menetelmää käytetään laajalti, kun tekstejä halutaan ryhmitellä järjestelmällisesti muuttamaan sisältöluokkaan sellaisen koodausproses-

sin avulla, jolla tutkitaan tutkimusaineistossa esiintyviä suhteita ja trendejä sekä syvemmin käsitteellistettyä tulkintaa tekstidokumenteista.

Tässä tutkimuksessa sovelsimme induktiivista analyttistä strategiaa, jossa ryhmien koodaus johdetaan aineistosta analyysin aikana (alkukoodaus, *initial coding*), minkä jälkeen ryhmät yhdistetään laajempiin analyttisiin yksiköihin (fokusoitu koodaus, *focused coding*) ja lopuksi esitetään suhteessa toisiinsa hierarkkisine koodirakenteina (aksiaalinen koodaus, *axial coding*), jolloin niitä voidaan kuvailla, tutkia ja visualisoida tarkemmin. Alkukoodauksen tavoitteena on eritellä aineistoa, dekonstruoida tekstejä ja luoda uusia analyysiyksiköitä, jotta aineistoa voidaan tutkia, vertailla ja luokitella perusteellisesti (Strauss & Corbin 1990). Charmazin mukaan alkukoodauksessa tulee pysyä ”lähellä aineistoa” (2001, 47). Fokusoidun koodauksen aikana tärkeimpiä ja/tai useimmin esiintyneitä aikaisempia (alkukoodauksen) koodeja käytetään laajan aineiston seulomiseen (Charmaz 2001, 57) ja suuri määrä alkukoodeja supistetaan harvalukuisemmaksi käsitteepatteristiksi. Aksiaalisen koodauksen aikana luodaan luokkia ja pyritään löytämään käsitteiden välisiä suhteita sekä luomaan koodihierarkioita kategorioiden avulla. Kun analyysistä nousee esille teoreettisia kategorioita, työ jatkuu näitä kategorioita vertailemalla ja suhteuttamalla. Menetelmän avulla abstrakti ja teoreettinen ongelma voidaan muotoilla pysytellen silti lähellä aineistoa. Tutkimuksessa käytimme ATLAS.ti-ohjelmistoa.

Kotimaan viestintä

Venäjän arktista aluetta koskeva kotimaan viestintä on sangen laajaa ja kattaa useita puolia Venäjän arktisen alueen politiikasta käsitellen niin talous-, energia-, sosiaali-, ympäristö- kuin turvallisuuspolitiikkaakin. Talous on *Rossijskaja Gazetan* rakentaman narratiivin keskiössä. Arktinen alue kuvataan tulevana lukuisten arvokkaiden luonnonvarojen tukikohtana, joka tarjoaa suuria taloudellisia hyötyjä. *Rossijskaja*

Gazetassa nousee esille kaksi erilaista narratiivia. Ensimmäinen korostaa arktisen alueen lukuisia taloudellisia mahdollisuuksia ja niiden myönteistä vaikutusta alueelliseen kehitykseen ja arktisen alueen hyvinvointiin. Toinen keskittyy kuvaamaan arktista aluetta koko maan taloudellisen kehityksen veturina ja pyrkii osoittamaan, miten alueen ominaisuudet, etenkin sen rikkaat luonnonvarat ja maantieteellinen sijainti, voivat avata mahdollisuuksia kansainväliselle liiketoiminnalle ja vahvistaa Venäjän asemaa maailmantaloudessa.

Arktisen alueen taloudellisesta potentiaalista nousee esille kaksi päätekijää: energia, ennen muuta offshore-hiilivetyvarannot sekä kaupallinen arktinen merenkulku Koillisväylän kautta. Nämä kaksi tekijää mainitaan yleensä yhdessä ja esitetään Venäjän arktisen alueen potentiaalın valjastamisen kahtena eri puolena. Offshore-varantojen tärkeyden kasvua perustellaan sekä lisääntyvällä energiatarpeella että perinteisten resurssilähteiden heikkenemisellä. Etenkin maakaasu esitetään energian tulevaisuutena. Arktista merenkulkua taas puolustetaan välimatkojen lyhentymisellä ja tuomalla esiin, että Koillisväylää on aiemminkin käytetty oikoreittinä Euroopan ja Aasian välillä. Koillisväylän merenkulkulogiikan odotetaan tarjoavan tehokasta kilpailua Suezin kanavan kuljetusreitille sekä vahvistavan Venäjän taloudellista yhteistyötä Aasian maiden kanssa. Sekä energia- että merenkulkusektoreita korostavien näkemysten keskiössä ovat kansainvälisten yritysten aktiivinen osallistuminen sekä näiden sektorien maailmanlaajuinen potentiaali.

Energian ja merenkulun oletetaan muodostavan Venäjän arktisen alueen talouden selkärangan. Niiden lisäksi myös metsäteollisuus, kaivosteollisuus, turismi ja poronlihan vienti mainitaan mahdollisina alueellisina kilpailuetuina. Kuljetuksen ja logistiikan, samoin kuin muiden alueellisen infrastruktuurin kehityskohteiden, esitetään olevan suorassa yhteydessä arktisen alueen kehityksen yleisiin suunnitelmiin. Erityisesti nesteytetyn maakaasun tuotantolaitos ja Sabettan satama Jamalin niemimaalla, Murmanskin satama sekä Severnyi širotnyi hod

-rautatieyhteys on mainittu strategisina infrastruktuureina, jotka helpottavat pääsyä arktiselle alueelle. Muita usein mainittuja arktisia alueita ovat Murmanskin ja Arkangelin alueet, Jamalin Nenetsia (autonominen piirikunta) sekä Jakutia.

Arktisen alueen sosiaali- ja ympäristöpolitiikka ovat keskeisiä aiheita Venäjän kotimaan viestinnässä. Viestintä käsittelee muun muassa arktisen alueen karuissa olosuhteissa elävien ihmisten hyvinvointia, pohjoisten toimitusten käytäntöön (*severnõi zavoz*) eli arktisille alueille toimitettaviin elintarvikke- ja polttoainekuljetuksiin liittyviä henkilöturvallisuuskysymyksiä sekä alkuperäisväestön mahdollisuutta sekä ylläpitää perinteistä elämäntyyliä että hyötyä arktisen alueen taloudellisesta kehityksestä. Tutkimus ja koulutus saavat osakseen vain vähäistä huomiota. Sen sijaan arktisen alueen kehityksestä keskustellaan runsaasti ympäristönsuojelun näkökulmasta. Neuvostoaikoihin otetaan etäisyyttä sitoutumalla laajamittaiseen arktisen alueen puhdistukseen. Keskustelussa nostetaan myös esille, kuinka laajoissa infrastruktuuriprojekteissa on tärkeää ottaa huomioon arktisen alueen haavoittuva ekosysteemi. Niin Venäjän federaatio kuin paikallishallintoakin näyttäisivät pitävän tärkeänä perustaa uusia kansallispuistoja ja luonnonsuojelualueita. Ympäristönsuojeluun verrattuna ilmastonmuutos on vähäisempi kiinnostuksen kohde – epävarmuus ilmastonmuutoksen syistä ja seurauksista nostetaan usein esille.

Venäjän energiapolitiikasta raportoidaan kattavasti. Käsiteltyihin aiheisiin lukeutuvat myös kiistanalaiset teemat kaukaisempien asuinalueiden energiäköyhyydestä ja -epävarmuudesta sekä globaalın energiantuotannon tulevaisuudesta ilmastonmuutoksen varjossa. Keskusteluissa tunnustetaan, että on tärkeää luoda uusia, uusiutuvaan energiantuotantoon pohjautuvia ratkaisuja syrjäisten alueiden energiaturvallisuuden takaamiseksi. Myös tulevaisuuden öljymarkkinoihin liittyvät epävarmuudet tunnustetaan; keskusteluissa painotetaan maakaasun sekä arktisen alueen etsintään ja energiantuotantoon liittyvän teknologisen kehityksen

tärkeyttä. Teknologia ja innovaatiot onkin itse asiassa taajaan käsitelty aihe. Keskusteluissa tunnustetaan tarve uusille teknologioille, joilla voidaan kehittää öljyn ja maakaasun tuotantoa karuissa offshore-olosuhteissa. Tämä teknologia nähdään myös veturina muiden alueiden innovaatioille.

Venäjän arktisen alueen politiikan institutionalisointi on oma aiheensa. Puutteellinen lainsäädäntö ja hallinto nostetaan toistuvasti esiin arktisen alueen taloudellisen kehityksen esteenä – tutkimusjakson aikana säädetäänkin arktista vyöhykettä koskeva laki sekä perustetaan arktinen komissio, joka hallinnoi arktisen alueen asioita. Venäjän korkeinta johtoa – etenkin Vladimir Putinia sekä pääministerin että presidentin roolissa – siteerataan usein yhteyksissä, joissa korostetaan arktisen alueen kehityksen tärkeyttä.

Ulkomaan asioita käsitellään vain pintapuolisesti; aineisto sisältää ainoastaan muutaman maininnan Arktisesta neuvostosta ja esimerkiksi kansainvälisestä yhteistyöstä ovat harvinaisia. Artikkelit keskittyvät ennen muuta kotimaan asioihin, kun taas kansainväliset aiheet sekä kahdenväliset ja diplomaattiset suhteet mainitaan vain silloin, kun ne liittyvät suoraan Venäjän sisäiseen kehitykseen. Viittauksia muihin maihin tai kansainvälisiin yhteistyöprojekteihin on vain harvakseltaan. Itse asiassa Arktisen neuvoston valtiot mainitaan huomattavasti harvemmin kuin mahdollisuus ryhtyä yhteistyöhön aasialaisten kumppanien, etenkin Kiinan, kanssa.

Ukrainan kriisin vaikutus kotimaan viestintään on huomattava. Ensinnäkin talouteen ja energiaan liittyvät aiheet väistyvät vuoden 2014 jälkeen turvallisuusteeman tieltä. Utisoinnit sotilasharjoituksista arktisella alueella ja uusista asesopimuksista arktisen alueen turvallisuuden takaamiseksi lisääntyivät huomattavasti huipun osuessa vuosiin 2014–2015. Vuonna 2011 aiheet eivät kirjoittaneet vielä yhtään uutista. ”Arktisen sekamelskan” yhteydessä nostetaan usein esille myös vastikään perustettu Arktisen alueen sotilaspiiri (*okrug*) sekä uusi sotilasdoktriini,

jossa korostetaan erityisesti tarvetta arktisen alueen puolustusvalmiuden vahvistamiseen. Sen sijaan taloudelliset sanktiot mainitaan vain muutamassa otteeseen. Ajatus yhteistyöstä Kiinan ja muiden Aasian maiden kanssa saa kuitenkin enenevää kannatusta – artikkeleissa tunnustetaan, että Venäjältä puuttuu sekä pääomaa että teknologiaa arktisen alueen tutkimus- ja etsintätoimintaa varten. Vuoden 2014 jälkeisissä uutisoinneissa nousee esille myös näkemys, että Venäjän pitäisi kiirehtiä offshore-toimintaansa ja vakiinnuttaa vaikutusvaltansa arktisen alueen taloudessa.

Ulkomaan viestintä

Venäjän ulkomaan poliittista viestintää voi luonnehtia pääkäsitteellä ”arktinen yhteistyö”. Arktinen yhteistyö esitetään tärkeimpänä keinona taata turvallinen ja rauhanomainen arktinen alue, mikä on yksi Venäjän olennaisimmista arktisen alueen politiikan päämääristä. Venäjän ulkomaan viestinnässä nostetaan selväsanaisesti esille, että Venäjä voi saavuttaa arktisen alueen intressinsä vain yhteistyössä muiden maiden kanssa. Olemme erottaneet aineistosta kaksi yhteistyön päätyyppiä: kahdenvälinen yhteistyö ja monenvälinen yhteistyö. Kahdenvälinen yhteistyö voidaan pilkkoa edelleen poliittiseen dialogiin arktisten valtioiden kanssa sekä liiketoimintayhteistyöhön muiden kuin arktisten valtioiden kanssa. Arktiset valtiot voidaan ryhmitellä kolmeen tyyppiin: erittäin tiivis yhteistyö (Norja ja Suomi), hyvä yhteistyö (Tanska, Islanti ja Ruotsi) sekä rajallinen yhteistyö (Yhdysvallat). Ukrainan kriisin jälkeen Kanada on siirtynyt hyvän yhteistyön ryhmästä rajalliseen tai jännitteiseen yhteistyöhön. Erittäin läheinen yhteistyö pitää sisällään keskimääräistä useampia kokouksia, useampia kahdenvälisiä sopimuksia, vakuutteluja syventyvistä poliittisesta dialogista sekä yleisen tason yhteistyöstä poikkeavia yhteistyömuotoja (esim. kalastusyhteistyö Norjan kanssa, kahdenvälinen kauppa ja turismi Suomen kanssa). Hyvä yhteistyö kattaa tavanomaiset kokoukset ja avointen kiistojen

puuttumisen. Yhdysvallat mainitaan maana, jonka kanssa Venäjän näkemykset poikkeavat voimakkaimmin.

Myös monenvälinen yhteistyö voidaan jakaa useampaan alatyyppiin. Ulkomaan viestinnässä korostetaan eniten yhteistyötä Arktisen neuvoston puitteissa. Venäjä antaa neuvostolle täyden julkisen tukensa ja pitää varmana, että neuvostosta tulee arktisen alueen keskeisin elin. Arktisen neuvoston lisäksi Venäjä tukee muita alueellisia hankkeita ja rajat ylittäviä aloitteita, kuten Arktinen viisikko (Arctic Five), Barentsin alueen yhteistyö, Pohjoinen ulottuvuus, Arktinen talousneuvosto jne. Viestinnässä painotetaan ennemmin valtioiden välistä yhteistyötä kuin ekologisiin alueisiin pohjautuvaa tai ylikansallista yhteistyötä. Monenvälinen muoto ei kuitenkaan tarkoita arktisen alueen globaalia hallinnointia. Lukuisissa lausunnoissa korostetaan, että arktiset valtiot kantavat vastuun alueesta ja laativat pelisäännöt, siinä missä muut kuin arktisen alueen valtiot voivat osallistua toimintaan tämän viitekehyksen puitteissa. Näkemys Arktisen neuvoston tarkkailijavaltioista on samoin tiukka. Voimme johtaa aineistosta myös periaatteet, joiden mukaan Venäjä konstruoi arktisen alueen yhteistyötä. Ensinnäkin Venäjä antaa kansainväliselle lainsäädännölle ensisijaisen aseman. Toiseksi korostetaan valtioiden välistä yhteistyön prioriteettia. Kolmanneksi Venäjä pitää kiinni siitä, että arktiset valtiot toimivat eteenpäin ajavana voimana ja johtajina, kun taas muiden maiden ja organisaatioiden (kuten Euroopan unionin) täytyy sopeutua arktisten valtioiden määrittämään viitekehykseen.

Arktisen alueen yhteistyöstä on puolestaan erotettavissa seuraavat ulottuvuudet: ympäristönsuojelu, etsintä- ja pelastuspalvelut, kestävä kehitys, tutkimus sekä inhimillinen ulottuvuus. Ilmastomuutosta käsitellään mahdollisuuksien lähteenä sekä tutkimusyhteistyön ajurina. Viestinnässä ei kuitenkaan ole huolestunut sävyä; ilmastomuutoksen paikallista vaikutusta ei juurikaan nosteta esille, eikä aihe vaikuta herättävän erityistä huolta. Arktisen alueen kansainvälisen liiketoimintayhteistyön potentiaalin

osalta esille nousevat erityisesti Koillisväylä, arktisen alueen logistiikkamahdollisuudet sekä öljyn ja maakaasun kehitys, infrastruktuuri ja turismi. Koillisväylä näyttytyy huomattavasti tärkeämpänä kanavana yhteistyölle kuin energiahankkeet. Turismi mainitaan vain ohimennen.

Seuraavaksi johdamme aineistosta Venäjän omakuvaa tai kuvaa, jonka se haluaa antaa kansainväliselle yhteisölle. Ensinnäkin Venäjä luo itsestään kuvaa lainkuuliaisena valtiona, joka seuraa tarkoin kansainvälisiä sääntöjä. Tätä korostetaan erityisesti Venäjän mannerjalustavaatimuksiin liittyvässä viestinnässä, jossa korostetaan miten Venäjä seuraa tarkoin määrättyä menettelyprosessia, sekä Venäjän ja Norjan kiistojen selvittämistä koskevassa viestinnässä.

Vuonna 2013 Greenpeace purjehti Arctic Sunrise -aluksellaan Karanmerelle protestoidaan arktista öljynporausta vastaan Prirazlomnajan porauslautalle. Arctic Sunrise on mielenkiintoinen tapaus. Sitä käytetään Venäjän ulkomaan viestinnässä alleviivaamaan Venäjän sitoutumista kansainväliseen lainsäädäntöön sekä korostamaan arktisen alueen turvallisuutta (minkä yhteydessä Greenpeace esitetään turvallisuushkana, kuten myös Palosaari ja Tynkkynen (2015) ovat panneet merkille), siitä huolimatta, että Venäjä ei noudattanut kansainvälistä lakia Greenpeace-aktivistien pidätyksissä. Tämän lisäksi Venäjä luo kuvaa itsestään proaktiivisena voimana. Tätä mielikuvaa tuetaan nostamalla esille sopimusten eteenpäin viemistä (esimerkiksi etsintä- ja pelastustoimintaan ja öljyvuotoihin reagoimiseen liittyviä sopimuksia), Arctic – Territory of Dialogue -konferenssin järjestämistä sekä Venäjän osallistumista erilaisiin tapahtumiin ja yhteistyöaloitteisiin. Venäjä myös korostaa omaa, arktisen valtion vastuutaan alueen tulevaisuudesta.

Turvallisuusulottuvuuden osalta Venäjä korostaa, että rauha ja turvallisuus arktisella alueella ovat ehdottoman tärkeitä. Kansainvälinen yhteistyö esitetään ensisijaisena keinona saavuttaa tämä tavoite, joten arktisten valtioiden tulee puuttua turvallisuushkiin sekä kansal-

lisellä että kansainvälisellä tasolla. Samalla Venäjä vakuuttaa, että kilpajuoksu arktisista luonnonvaroista ei ole mahdollinen – kaikkien valtioiden tulee noudattaa YK:n merioikeussopimuksen määrittämiä prosesseja hakiessaan vahvistusta mannerjalustoilleen, eikä asiassa ole tilaa sooloilulle. Venäjä myös vaatii, että arktisen alueen tulee jäädä sotilaallisen agendan ulkopuolelle, joten Naton ei ole syytä tulla alueelle. Vaatimus siitä, että arktista aluetta ei politisoitaisi ja militarisoitaisi, on saanut lisää painoarvoa Ukrainan kiisin pahentuessa.

Ukrainan sotaa itsessään ei niinkään käsitellä Venäjän arktisen alueen politiikan yhteydessä. Ukrainan kriisi vaikuttaa pääasiassa kahteen alueeseen: politiikka- ja talousviestintään. Yhtäältä nousee esille välien viileneminen muiden arktisten valtioiden, erityisesti Yhdysvaltojen ja

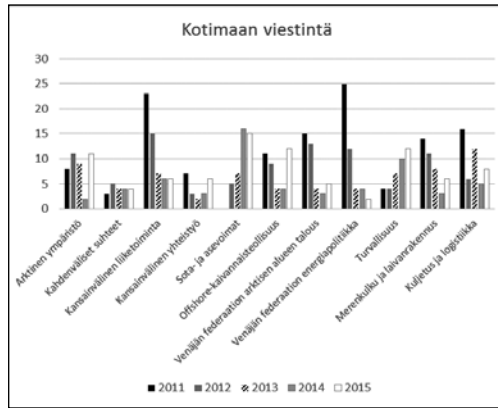
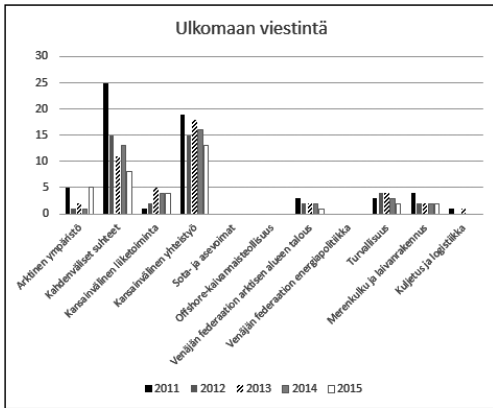
Kanadan, kanssa. Käännös Kanadan-suhteissa nousee merkittävimmäksi, sillä välit ovat jäätyneet yksityiskohtaisista yhteistyöehdotuksista selväsanaiseen kritiikkiin. Toisaalta taloudelliset sanktiot nostetaan esille kahdenvälisen yhteistyön esteenä. Siitä huolimatta korostetaan, että Venäjä aikoo jatkaa arktisen alueen suunnitelmiansa läpi viemistä. Vaihtoehtoina aiemmille suunnitelmille yhteistyöstä läntisten yritysten kanssa viestinnässä nousee myös esiin ajatuksia yhteistyöstä Aasian maiden kanssa, Silkkitiestä sekä Euraasiasta.

Kotimaan ja ulkomaan viestinnän vertailua

Ulkomaan viestinnässä käsitellään harvempia aiheita kuin *Rossijskaja Gazetassa*. Tämä on

Taulukko 2. Pääluokat vertailussa.

Koodiluokka	Ulkomaan	Kotimaan	Yhteensä
Arktinen neuvosto	30	6	36
Arktinen ympäristö	14	41	55
Kahdenväliset suhteet	72	20	92
Kansainvälisen yhteistyön ulottuvuudet	47	23	70
Kaasu	0	9	9
Kansainvälinen liiketoiminta	16	57	73
Kansainvälinen yhteistyö	81	21	102
Oikeudelliset kiistat	33	16	49
Sota- ja asevoimat	0	43	43
Offshore-kaivannaisteollisuus	0	40	40
Reaktiot Ukrainan tapahtumiin	10	11	21
Venäjän federaation arktisen alueen talous	10	40	50
Venäjän federaation talous (yleinen)	0	41	41
Venäjän federaation arktinen alue	3	25	28
Venäjän federaation energiapolitiikka	0	47	47
Venäjän federaation arktisen alueen politiikka	0	22	22
Sanktiot	6	12	18
Turvallisuus	16	37	53
Merenkulku ja laivanrakennus	12	42	54
Sosiaalipolitiikka	2	21	23
Kuljetus ja logistiikka	2	47	49
Yliopisto, koulutus, tutkimus	3	14	17

Kuvio 1. Muutokset kotimaan ja ulkomaan viestinnässä – poiminta luokituksista.

ymmärrettävää, sillä kotimaan viestinnän täytyy (ainakin teoriassa) kattaa laaja kirjo aiheita sosioekonomisesta kehityksestä ja kulttuurista turvallisuuteen ja ympäristöaiheisiin. Aiheet ulottuvat paikalliselta tasolta kansainväliselle tasolle, tosin painottuen alueellisiin ja paikallisiin aiheisiin. Arktisen alueen taloudelliselle potentiaalin hyödyntämiselle annetaan paljon palstatilaa, ennen muuta kaupallisen offshore-etsinnän ja Koillisväylän merikuljetuksen yhteydessä. Ulkomaan viestintä puolestaan keskittyy kansainväliseen tasoon ja lähes yksinomaan poliittisiin ja diplomaattisiin aiheisiin, joten sen maantieteellinen ja sisällöllinen kattavuus jää vähäisemmäksi.

Kiinnostava ero ulkomaan ja kotimaan viestinnässä on ympäristöaiheiden käsittely. *Rossijskaja Gazetassa* ympäristöaiheita käsitellään kolme kertaa useammin kuin Venäjän ulkoministeriön asiakirjoissa. Tämä osoittaa ympäristöasioiden olevan tärkeitä Kremlille (vähintään retorisesti), kun se keskustelee arktisesta alueesta ja siellä tapahtuvasta etsintä- ja kaivaustoiminnasta. Painotus voi selittyä keskeisellä oikeutustekijällä muutoin taloudellisuutilitaristisessa diskurssissa: sitoutumalla aiemman arktisen etsintä- ja kaivaustoiminnan seurausten korjaamiseen ja arktisen luonnon suojeluun Venäjä hakee tukea nykyiselle arktis-nationalistiselle projektilleen. Keskeisin

arktinen ympäristöongelma eli ilmastonmuutos nähdään kuitenkin joko vahvuutena tai sen olemassaolo kielletään kokonaan.

Analysoitu aineisto osoittaa, että ulkomaiselle yleisölle suunnattu viesti on muuttunut verrattain vähän tutkitun ajanjakson aikana; kotimaan arktista aluetta koskeva viestintä on sen sijaan muuttunut ratkaisevasti. Ukrainan sodan puhkeamisella on toisin sanoen ollut merkittävästi erilainen vaikutus kotimaan ja ulkomaan viestintään. Ulkomaan viestinnässä tapahtui suhteellisen vähän muutoksia, jos kohta temaattisissa painotuksissa on havaittavissa jonkin verran muutosta. Vuoden 2014 ja länsimaiden langettamien sanktioiden jälkeen Venäjä on korostanut, että arktista aluetta ei tulisi politisoida tai militarisoida, millä se viittaa varsinkin arktisiin energiahankkeisiinsa. Vuonna 2014 diplomaattisessa kielenkäytössä ei ole havaittavissa selkeitä muutoksia, mutta kehitys kääntyy vuonna 2015. Vuonna 2014 Kreml oli luultavasti vielä varovainen kannanotoissaan, sillä Ukrainan tilanteen kehittyminen ei ollut vielä selvillä etenkin sanktioiden osalta. Vuonna 2015 Venäjän ulkoministeriö totesi kriisin jo polkevan paikallaan, ja ministeriön kielenkäyttö alkoi heijastella uutta tilannetta eli se alkoi korostaa tarvetta estää arktisen yhteistyön politisoituminen. Venäjän ulkomaan viestintä on toisin sanoen koko tarkastelujakson

ajan – ja vuonna 2015 erityisen painokkaasti – määritellyt arktisen alueen rauhan ja yhteistyön alueena eli peräänkuuluttanut niin kutsuttua arktista erityisyyttä (Young 1992).

Sen sijaan kotimaan viestinnässä Ukrainan kriisi vaikutti arktisen alueen käsittelyyn ratkaisevasti. Keskeisin muutos vuonna 2014 oli talous- ja energia-aiheiden väistyminen turvallisuus- ja sotilasaiheiden tieltä. Kun otetaan huomioon yleinen muutos venäläisessä medias- sa, so. miten monet asiat turvallistettiin Krimin valtauksen ja Venäjän Donbassin-sijaissodan jälkimainingeissa, ei ole yllättävää, että myös arktisen alueen käsittelyssä tapahtui ratkaiseva muutos. Erityisen huomionarvoista on ympäristöaiheiden katoaminen agendalta vuonna 2014, kun Putinin hallinnon lännenvastainen propagandakampanja kävi kuumimmillaan. Vuonna 2015 ympäristöaiheet tekivät paluun *Rossijskaja Gazetan* artikkeleissa (joskaan eivät tilastollisesti merkittävällä tasolla), mikä mahdollisesti heijastelee kotimaan viestinnän jonkinasteista normalisoitumista niin yleisesti kuin arktista aluetta käsittelevien aiheidenkin osalta. Arvovaltaisen politiikan ja arktisen alueen militarisoinnin korostaminen vuoden 2014 jälkeen on ymmärrettävää Venäjän yhteiskunnassa tapahtuneen yleisen diskursiivisen muutoksen valossa. On kuitenkin kuvaavaa, miten edes arktinen alue ei välttynyt turvallistamiskehitykseltä. Muutos on silmiinpistävä, sillä arktinen alue on aiemmin kytketty laajan kansainvälisen taloudellisen yhteistyön ja rauhan edistämisen viitekehykseen, ja Venäjä on halunnut pitää sen vakavien turvallisuuskeskustelujen ulkopuolella jo 1990-luvulla.

Viestinnän kaksijakoisuus ja arktisen alueen keskeisyys

Venäjän kiinnostus arktista aluetta kohtaan on vahvaa, mitä myös viimeaikainen viestintä ilmentää. Analyysimme osoittaa, että Venäjällä on kaksi erillistä viestintästrategiaa – toinen kotimaiselle ja toinen ulkomaiselle yleisölle – joilla kummallakin on omat viestinnälliset

tavoitteensa. Kuitenkin sekä kotimaan että ulkomaan viestinnälliset ratkaisut heijastelevat virallisten arktisten strategioiden asettamaa agenda, jonka pääteemat ovat energia, merenkulku, suurinfrakuuri sekä kansainvälinen vakaus (ks. taulukko 1). Lisäksi sekä koti- että ulkomaan viestinnässä käy selvästi ilmi, miten Venäjä (1) näkee arktisessa alueessa kaupallista potentiaalia ja (2) tarvitsee yhteistyökumppaneita tämän potentiaalin hyödyntämiseksi.

Koska arktisen alueen talous (ennen muuta öljyn ja maakaasun tuotanto) on ratkaisevassa asemassa Venäjän hallinnon yleisten taloudellisten ja poliittisten strategioiden kannalta, on tärkeää ylläpitää taloudellista toimintaa arktisella alueella kaikin keinoin. Arktisen erityisyyden peräänkuuluttaminen jännitteisessä tilanteessa on tästä näkökulmasta viisas valinta. Kahdenvälisen arktisen alueen yhteistyön ja sen tuomien taloudellisten mahdollisuuksien korostaminen on Kremlille keino hajaannuttaa länsiblokkia. Se on myös keino lieventää etenkin Venäjälle tärkeitä energiahankkeita murjoneiden sanktioiden vaikutusta. Wilson Rowe (2013) on vastaavasti todennut, että Venäjän arktisen alueen tavoitteet määrittäytyivät rauhan ja yhteistyön kautta vuosien 2008–2011 syvän taloudellisen laskusuhdanteen aikana, kun taas vuosien 2008–2009 taloudellista kriisiä edeltävänä aikana ulkomaan viestinnässä korostui dominoivampi asenne. On siis nähtävissä, miten Venäjän johto on pudonnut öljyn hinnan ja taloudellisten sanktioiden kaksisvaikutuksesta alkanut käyttää pehmeämpää ja vähemmän dominoivaa sävyä, koska se on taloudellisesta näkökulmasta järkevää. Samanlainen retoriikan muutos nähtiin myös vuosina 2008–2011.

Rossijskaja Gazetassa käyty turvallistamiskeskustelu ajaa puolustuksellisen oikeuttamisen asiaa, samoin kuin Putinin hallinnon yleinen turvallisuusdiskurssi Ukrainan ja Syyrian sotien aikana. Kotimainen diskurssi on ymmärrettävä, sillä demokratiaa vaativat kansannousut Ukrainassa ja Syyriassa nähdään suorana uhkana Putinin vallalle. Arktisella alueella on ratkaiseva taloudellinen (öljystä ja maakaasusta saatavat

varat) ja nationalistinen rooli (arktinen alue keskeisenä geopolittisena diskurssina), joten on järkeenkäypää määritellä arktinen alue tämän uhkan kautta eli korostamalla kuinka länsimaat ja läntiset yritykset havittelevat alueen rikkauksia. Arktinen alue on siis kilpajuoksun kohteena. Venäjän johdon logiikan mukaisesti Venäjän täytyy viestiä kotimaiselle yleisölle, että valtio vartioi ja puolustaa omaansa.

Kaksijakoisen viestintästrategian soveltaminen arktisen alueen yhteydessä ei ole poikkeuksellista, ja se näkyy myös muiden aiheiden yhteydessä. Esimerkiksi ilmastonmuutokseen (esim. Poberezhskaya 2014) ja Venäjän energia-geopolittiseen vipuvarteeseen, eli energiasuurvaltapositioon (esim. Tynkkynen 2016), liittyvä viestintä heijastelee samankaltaista syvää erottelua koti- ja ulkomaan diskurssiin. Kansainvälisessä viestinnässä Venäjän linjauksena on, että ilmastonmuutos on vakava uhka

ja kansainvälistä energiakauppaa käytetään vain taloudellista hyötyä silmällä pitäen, kun taas kotimaan viestinnässä ilmastonmuutokseen suhtaudutaan ennen muuta kieltävästi, ja energiakauppa esitetään ratkaisevana tekijänä Venäjän tavoitteessa säilyttää otteensa Ukrainasta ja olla alistumatta Euroopan unionin edessä. Eroavaisuudet kotimaan ja ulkomaan viestinnässä arktisen alueen asioissa heijastelevat toisin sanoen Putinin yleistä tapaa puhua kahta kieltä, kuten esitimme hypoteesinamme artikkelin alussa. Tokikin kaikki valtiot tapaavat viestiä eri tavalla kotimaassa kuin ulkomaille. Tutkimuksemme osoittaa, että Venäjän tapauksessa taipumus kaksijakoiseen viestintään on vahva, mutta kotimaan viestintä on alttiimpi muuttumaan kansainvälisen poliittisen tilanteen johdosta, kuten aikajaksot ennen ja jälkeen Ukrainan kriisin osoittavat.

Viitteet

- Aalto, Pami & Forsberg, Tuomas (2015), The Structuration of Russia's Geo-Economy Under Economic Sanctions. – *Asia Europe Journal* 14: 2, 221–237.
- Aalto, Pami (2016), Modernisation of the Russian Energy Sector: Constraints on Utilising Arctic Offshore Oil Resources. – *Europe-Asia Studies* 68:1, 38–63.
- Ahn, Michael J. (2012), Effective Public Policy Delivery System in the Age of Information Overload – The Role of Imagery on Citizen Perception and Compliance of Public Policy. – *The Korean Social Science Journal* 39: 1, 1–17.
- Aron, Leon (2013), *The Political Economy of Russian Oil and Gas*. American Enterprise Institute.
- Charmaz, Kathy (2001), *Constructing Grounded Theory. A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: Sage.
- Cohen, Ariel, Szaszdi, Lajos F. & Dolbow, Jim (2008), The New Cold War: Reviving the US Presence in the Arctic. – *The Heritage Foundation Backgrounders* 30, <http://www.heritage.org/research/reports/2008/10/the-new-cold-war-reviving-the-us-presence-in-the-arctic>.
- Ditmore, Tyler (2014), Russia's Policies in the Arctic and Ukraine. – *Columbia University Journal of*

- Politics and Society*. http://www.helvidius.org/wp-content/uploads/2014/10/Russia_Arctic-Politics.pdf.
- Dodds, Klaus (2010), Flag Planting and Finger Pointing: The Law of the Sea, the Arctic and the Political Geographies of the Outer Continental Shelf. – *Political Geography* 29: 2, 63–73.
- Fouche, Gwladys (2014), Wary of Russia, Norway Urges NATO Vigilance in Arctic. – *Reuters* 20.3.2014, <http://www.reuters.com/article/2014/05/20/us-norway-defence-russia-idUSBREA4J0HE20140520>.
- Gritsenko, Daria (2016), Vodka on Ice? Unveiling Russian Media Perceptions of the Arctic. – *Energy Research & Social Science* 16, 8–12.
- Gustafson, Thane (2012), *Wheel of Fortune: The Battle for Oil and Power in Russia*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heininen, Lassi (2013), Arctic Security – Global Dimensions and Challenges, and National Policy Responses. – *The Yearbook of Polar Law Online* 5: 1, 93–115.
- Heininen, Lassi, Sergunin, Alexander & Yarovoy, Gleb (2014), Russian Strategies in the Arctic: Avoiding a New Cold War. Grantees Report. Moscow: The Valdai Discussion Club.
- Johnston, Peter (2012), Arctic Energy Resources: Security and Environmental Implications. – *Journal of Strategic Security* 5: 3, 13–32.
- Kefferputz, Roderick (2010), *On Thin Ice? (Mis)interpreting Russian Policy in the High North*. CEPS Policy Brief 205. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Keil, Kathrin (2014), The Arctic: A New Region of Conflict? The Case of Oil and Gas. – *Cooperation and Conflict* 49: 2, 162–190.
- Khrushcheva, Olga & Poberezhskaya, Marianna (2016), The Arctic in the Political Discourse of Russian Leaders: The National Pride and Economic Ambitions. – *East European Politics* 32: 4, 547–566.
- Klimenko, Ekaterina (2014), Russia's Evolving Arctic Strategy: Drivers, Challenges and New Opportunities. SIPRI Policy Paper 42. Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute.
- Kraska, James (2009), International Security and International Law in the Northwest Passage. – *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 42, 1109–1132.
- Lackenbauer, Whitney (2010), Mirror Images? Canada, Russia, and the Circumpolar World. – *International Journal* 65: 4, 879–897.
- Laruelle, Marlène (2011), Russian Military Presence in the High North: Projection of Power and Capacities of Action. – *Russia in the Arctic*. Ed. Stephen Blank. Carlisle: Strategic Studies Institute, 63–89.
- Laruelle, Marlène (2011), International Law and Geographical Representations: The Russian Stance on Territorial Conflicts in the Arctic. – *Nordic Cooperation and the Far North*. Ed. Laura Salmela. Helsinki: National Defense University, 1–14.
- Laruelle, Marlène (2013), *Russia's Arctic Strategies and the Future of the Far North*. London: Routledge.
- Magomedov, Arbakhan (2013), Russia's Plans for the Northern Sea Route: Prospects and Obstacles. – *Russian Analytical Digest* 129, 7–10.
- Miles, Matthew B. & Huberman, Michael (1994), *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. London: Sage.
- Moe, Arild, Fjærtøft, Daniel & Øverland, Indra (2011), Space and Timing: Why Was the Barents Sea Delimitation Dispute Resolved in 2010? – *Polar Geography* 34: 3, 145–162.
- Norris, Sarah (2014), Despite Crimea, Western-Russian cooperation in the Arctic should continue. – *Carnegie Endowment for International Peace* 27.3.2014. <http://carnegieendowment.org/2014/03/27/despite-crimea-western-russian-cooperation-in-arctic-should-continue>.
- Nye, Joseph (2004), *Soft Power. The Means to Success in World Politics*. Public Affairs: New York.
- Ortung, Robert (2011), Conflicts Over Arctic Energy: States, Corporations, Politics. – *Russian Analytical Digest* 100, 7–9.
- Øverland, Indra (2010), Russia's Arctic Energy Policy. – *International Journal* 65: 4, 865–878.
- Pilli-Sihvola, A. K., Gritsenko, D., Haavisto, R., Harjanne, A., Iivari, P., Kyyrä, S., Pöntynen, R., Repka, S., Suominen, A., Virta, H., Tynkkynen, V. P. & A. Perrels (2016), *Suomi arktisen alueen vastuulliseksi edelläkävijäksi*. Valtioneuvoston kanslia: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 10/2016.
- Piskunova, Ekaterina (2010), Russia in the Arctic: What's Lurking Behind the Flag. – *International Journal* 65: 4, 851–864.
- Poberezhskaya, Marianna (2014), Media Coverage of Climate Change in Russia: Governmental Bias and Climate Science. – *Public Understanding of Science*, 1–16.
- Putnam, Robert (1988), Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games. – *International Organization* 42: 3, 427–460.
- Sherr, James (2013), *Hard Diplomacy and Soft Coercion. Russia's Influence Abroad*. London: Royal Institute of International Affairs.
- Silverman, David (1993), *Interpreting Qualitative*

- Data: Strategies for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage.
- Strauss, Anselm & Corbin, Juliet (1990), *Basics of Qualitative Research. Grounded Theory Procedures and Techniques*. London: Sage.
- Tynkkynen, Veli-Pekka (2016), Energy as Power – Gazprom, Gas Infrastructure, and Geo-Governmentality in Putin’s Russia. – *Slavic Review* 75:2, 374–395.
- Willett, Lee (2009), The Navy in Russia’s ‘Resurgence’. – *RUSI Journal* 154: 1, 50–55.
- Wilson Rowe, Elana & Blakkisrud, Helge (2014), A New Kind of Arctic Power? Russia’s Policy Discourses and Diplomatic Practices in the Circumpolar North. – *Geopolitics* 19: 1, 66–85.
- Wilson Rowe, Elana (2013), A Dangerous Space? Unpacking State and Media Discourses on the Arctic. – *Polar Geography* 36: 3, 232–244.
- Young, Oran (1992). *Arctic Politics: Conflict and Co-operation in the Circumpolar North*. Hanover: University Press of New England.